

היבטים לשוניים בפרשת לך-לך תשא

דקדוקי קריאת בפרשת לך-לך ובהפטרה, ובראשון של וירא

יב א	וּמִמּוֹלֶדֶתָּהּ: הַדְלִי"ת בְּשׁוּא נח ¹ . אֶרְאֶךָ: כ"ף סופית דגושה
יב ב	וְאֶעֱשֶׂךָ: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת הע"ן. וְאַבְרָכָךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי. וְהָיָה: הה"א השואית נקראת בשווא נח כמו ה"א במפיק
יב ג	וְאַבְרָכָה מְבֹרָכֶיךָ: בשתי התיבות הר"ש בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים. כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: טעם טפחא בתיבת כָּל
יב ה	אֲשֶׁר רָכְשׁוּ: להיזהר מהבלעת האות רי"ש
יב ח	וַיַּעֲתֶק: הע"ן בשווא נח והת"ו בדגש. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבת וַיִּקְרָא בניגוד למקרא הדומה בפרשת כי-תישא (שמות לד ה)
יב יב	יח"ו: במלרע
יב יג	אֶחָתִי אֵת: טעם נסוג אחור לחי"ת. יֵיטֵב-לִי: געיה ביו"ד הראשונה
יב טו	וַיַּהֲלֹל: היו"ד בשווא נח והלמ"ד הראשונה בשווא נע בגלל הגעיה בה"א
יב יט	לָמָּה אֲמַרְתָּ: תיבת לָמָּה במלרע ומ"ם רפויה לעומת הפסוק הקודם שם היא במלעיל ² . אֶחָתִי הוּא: טעם נסוג אחור לחי"ת
יב ג	אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
יב ד	עָשָׂה שָׁם: טעם נסוג אחור לע"ן. וַיִּקְרָא שָׁם: אין טעם נסוג אחור
יב ז	וּבֵין רַעֲי מְקַנָּה-לֹוט: טעם טפחא בתיבת וּבֵין
יב ט	הַפֶּרֶד נָא: טעם נסוג אחור לפ"א. וַאֲיָמָנָה: היו"ד נחה ואינה נקראת
יב יב	אֲבָרָם יָשָׁב בְּאַרְץ-כְּנָעַן: טעם טפחא בתיבת אֲבָרָם. וַיֹּאֲהֵל: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
יב יג	וַחֲטָאִים: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח
יב יד	הַפֶּרֶד-לֹוט: העמדה קלה בפ"א
יב טז	גַּם-זִרְעֶךָ: תיבות מוקפות בניגוד לקורן ואחרים בהם תיבת גַּם מוטעמת במרכא
יב יח	וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב: שני טעמי תביר רצופים
יד א	כְּדָרְלַעְמָר: הדל"ת בקמץ קטן
יד ב	עֲבָדִים: היו"ד בחירק, על כן אין לקרא כאילו כתוב 'עבאִים' וכן לקמן פס' ח
יד ג	הַשָּׂדִים: ש"ן שמאלית
יד ו	בְּהֶרְרָם: למרות הקושי, רי"ש ראשונה בשווא נח

¹ יש קוראים שמתקשים לקרוא דל"ת בשווא נח לפני תי"ו ולכן הדל"ת נשמעת אצלם כמו בסגול; ולעומת זאת קוראים את הת"ו הדגושה בשווא נח...

² כך היא ההטעמה בזמן שהתיבה מוטעמת בטעם מחבר וזו שלאחריה מתחילה באחת מהגרונות א ה או ע.

יד ז בַּחֲצֹצֶיִן: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף

יד י הֶרֶה: הה"א בסגול ולא בצירי כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

יד יג וְהֵם בְּעֵלֵי בְרִית-אֲבָרָם: עם טפחא בתיבת וְהֵם

יד טז וַיֵּשֶׁב: היר"ד בקמץ והשי"ן בסגול רפויה, הטעם ביר"ד בניגוד לטו יא. הֶרֶכֶשׁ: הה"א קמוצה והרי"ש אחריה בשווא נע, כן הדבר גם בהמשך בפס' כא

יד יט וַיְבָרְכֵהוּ: הרל"ש בשווא נע ולא בחטף

יד כג אֲנִי הַעֲשֵׂרָתִי אֶת-אֲבָרָם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי, העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

טו ב דְּמֶשֶׁק: שי"ן שמאלית

טו ד כִּי-אֵם: יש להקפיד על הפרדת התיבות ולהשמיע פעמיים חירק

טו ה הַבֶּטֶן-נָא הַשְׁמִימָה: יש כאן טעם רביעי, לא זקף

טו ו וְהָאֵמָן: העמדה קלה בה"א תמנע את הבלעת האל"ף החטופה ותאפשר להבחין היטב בין הה"א לאל"ף

טו ז לָתֵת לְךָ: טעם נסוג אחור ללמ"ד הראשונה

טו י וַיִּקַּח-לָוִי: געיה ביר"ד

טו יא וַיֵּשֶׁב: היר"ד בפתח, השי"ן בצירי ודגושה והטעם בשי"ן. בניגוד ליד טז

טו יז בָּאָה: הטעם בביר"ת³

טז ג שָׂרֵי אֵשֶׁת-אֲבָרָם: כך היא ההטעמה הנכונה ולא מונח לגרמיה-מונח-רביעי. אִשָּׁה לָוִי

לְאִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק למנוע שיבוש משמעות המקראות

טז יא וַיִּלְדָּתָּ: היר"ד בחולם לא בקמץ. הדל"ת בשווא נח, אין לקרוא כאילו מנוקדת בצירי או

בסגול⁴. אֶל-עֲנִיָּךְ: העין בקמץ קטן והנר"ן אחריה בשווא נח, יש לקרוא עֲנִיָּךְ

יז א וְהָיָה: הה"א ראשונה בשווא נח

יז יג הַמֹּלֵל | יְמֹלֵל: יש להבחין בין קריאת הראשונה בה"א לבין השנייה ביר"ד ומנוקדת בחירק

יז יד וְעָרַל | זָכַר: לגרמיה ואחריו רביעי

יז יז הַבֵּת-תְּשֻׁעִים: הה"א השאלה מנוקדת בחטף והביר"ת אחריה רפויה

הפסרת לך לך ישעיהו מ כז - מא טז:

מ כט עֲצָמָה: העי"ן בקמץ קטן

מ ל וַיַּעֲפּוּ: במלרע. וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּגְעּוּ: הו"ו בשתי המילים בשווא ולא בפתח והחירק ביר"ד הוא חירק מלא שהוא תנועה גדולה⁵

מ לא וְקוֹיָהּ: הקו"ף מנוקדת בחולם מלא ואחריה יו"ד בצירי, אין לטעות ולקרא את הקו"ף בחולם ואחריה

³ מי שמטעים באל"ף משנה משמעות.

⁴ קיים קושי לבטא דל"ת ותיר"ס סמוכות בגלל היותן מאותו מוצא. וכן בתחילת הפרשה.

⁵ כתיב מלא או חסר במקרא אינו משנה תנועה קטנה לגדולה ולהיפך.

וְאִי בְצִירִי! הִי"ד אֵינָה נַחֵה כְּשֶׁאֵר יוֹדִי"ם בְּסוֹף מִלָּה אֵלָּא נִקְרָאת, הִיא מְנוֹקֶדֶת בְּצִירִי. הַמִּלָּה נִקְרָאת בְּאוֹתִיּוֹת לְטִינִיּוֹת בְּמִבְטָא יִשְׂרָאֵלִי: vekoye

מֵא ב צֶדֶק יִקְרָאָהוּ לְרִגְלוֹ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת צֶדֶק. כְּעֶפֶר: הַעֲמָדָה קֵלָה בְּכ"ף לְהַדְגִּישׁ הַסְּגוּלָּה הַמּוֹרָה עַל מִיּוֹדֵעַ

מֵא ה וַיֵּאָתְיוֹן: מִלְרַע

מֵא ו יַעֲזֹרוּ: הַעֲזִין בְּשׁוּוֹא נַח; חֲזָק: לְמַבְחִינִים בֵּין קִמְץ לְחֹטֵף פֶּתַח – הַחֲזִית בְּחֹטֵף פֶּתַח, וְהַקּוּרָא בְּקִמְץ מִשְׁנֵה מִשְׁמַעוֹת

מֵא ז אֶת-הַיּוֹלָם פָּעַם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א

מֵא ט וַאֲמַר לָךְ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵה"א. עֲבָדִי-אַתָּה: הַאֲל"ף בְּפֶתַח וּמוֹטַעֲמַת

מֵא יֵא כָּל הַנְּחָרִים בָּךְ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת כָּל

מֵא יֵד אֶל-תִּירְאִי: הַרִי"ש בְּשׁוּוֹא נַע, לְשׁוֹן יִרְאָה וּפַחַד; מִתִּי יִשְׂרָאֵל: הַמ"ם בְּשׁוּוֹא וְלֹא בְּצִירִי!!

רֵאשׁוֹן שֶׁל וִירָא:

יח א בְּאַלְנִי: אֵל"ף בְּצִירִי וְלִמ"ד לֵלָא דַּגִּשׁ. לֹא מִלְשׁוֹן עֵץ אֱלֹון

יח ג וַיֵּאמֶר: הַמ"ם פֶּתוּחָה וּמוֹטַעֲמַת בְּאַתְנַח בְּרֵאשׁ פְּסוּק

יח ה וַאֲקָחָהּ: הוֹא"ו בְּשׁוּוֹא נַע, לְשׁוֹן עֵתִיד

יח ו הָאֱהָלָה: בְּמַלְעִיל, הַהֲטַעְמָה בַּאֲל"ף וְלֹא בַלִּמ"ד

יח ז לַעֲשׂוֹת אֶתּוֹ: הַקּוּרָאִים תִּי"ו רְפוּיָה כְּמוֹ שׁ וְגַם הָאֲחֵרִים צְרִיכִים לְהִיזָהֵר מִהַבְלַעַת אוֹתִיּוֹת "לְעֲשׂוֹשׁוֹר"

יח ח וַיִּקַּח חֲמָאָה: יֵשׁ לְהַמְנִיעַ מִהַבְלַעַת הַחֲזִית חֲמָאָה לְהַשְׁמִיעַ אֶת הַאֲל"ף, לֹא לְקִרְוֹא חֲמָה. וְהוּא-עֲמִיד:

שְׁתֵּי הַתִּיבּוֹת מוֹקְפוֹת וּמוֹטַעֲמוֹת בְּדִרְגָּא⁶

יח יב וַאֲדַנִּי: הַאֲל"ף אֵינָה נִקְרָאת

טו ב אֲדַנִּי יי (יֵשׁ מְנַקְדִּים יי) מוֹדַעַת זֹאת שֵׁשׁ הוּיָה בְּנִיקּוּד זֶה שֶׁל אֱלֹהִי נִקְרָא אֱלֹהִים. בְּסוֹף הַפְּרָשָׁה בְּצִיּוּי בְּרִית הַמִּלָּה מוֹפִיעַ כְּמָה פְּעָמִים הַשֵּׁם אֱלֹהִי בְּכִתִּיב הַרְגִּיל שְׁלוֹ. קִיבַלְתִּי מֵאֵמֶר מֵאֵת הָרַב יְהוּדָה גִּנוּט נִר"ו עַל מִנְהַג תְּרַגּוּם אוֹנְקֵלוֹס בְּתִרְגּוּם שֵׁם אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַחֹבֶרֶת 'אַחַד תְּרַגּוּם'

"אח"ד דבר אלהים"

מאמר אודות קריאת שם אלהים בתרגום אונקלוס

בס"ד נבאר פינה גדולה בתרגום אונקלוס. וכמו שהקדים לנושא זה, הרב זאב פאפרש בספרו **זבד טוב** [ע"ה] וְהַתְּרַגּוּמִים, פִּרְמִישׁלָא תִרְנָה בְּהַסְכְּמוֹת הַרְה"ק מִשְׁיִנּוּא, הַבֵּית יִצְחָק, וְעוֹד] וְז"ל "הִנֵּה זֶה רַבּוֹת בְּשָׁנִים אֲנִי מְסוּפֵק בְּזֶה וּדְבַרְתִּי עִם לּוֹמְדִים וְחֹסִידִים וְלֹא עֲלָתָה בִּידֵם תִּשׁוּבָה בְּרוּרָה, עַל כֵּן אֲנִי מוֹכֵרָה לְהַאֲרִיךְ בַּעֲיוֹן

⁶ בְּתִיקוֹן אִישׁ מִצְלִיחַ וּבִסְדוּרוֹ, וּבִסְדוּר עֲבוֹדַת ה' הַטַּעֲמִימוֹ בַּלִּמ"ד **בְּנִיגוּד לְכָל הַמְּקוּרוֹת**.

⁷ לֹא כְּבִקּוּרֵן: וְהוּא עֲמִיד

ולהעתיק עלי גליון, בעט ברזל ועופרת כל מורשי לבבי למזכרת, עד יאיר ה' עיני להבין דעת זקנים אשר הם מסיני נתונים".

ידוע, שכל מקום שנכתב בפסוק בין שם הוי"ה ברוך הוא ובין שם אלהים נכתב לפנינו בתרגום – יי, והוא קיצור שם הוי"ה, כדלהלן. וכן מנהג ישראל בכל מקום שהם להגות כל שם אלהים המופיע בתרגום יי, בשם הוי"ה⁸ ולא אלקים כפסוק. במאמר זה ננסה לתמצת את העולה בענין זה ונחלקהו לג' פרקים. א] משמעות הקיצור יי, [ואם יש בו קדושה]. ב] בטעם שהמיר אונקלוס את שם אלהים לשם הוי"ה⁹. ג] היוצאים מן הכלל בהם אכן תרגם את שם אלהים כגון אליה או אלהיה או אלהים.

א] בלי להכנס למחקר עיוני מאימתי החל השימוש בקיצור יי, אם מזמן הגאונים או הראשונים או ש"כבש" את מקומו לאחר המצאת הדפוס, נציין רק כי בעבר היו אופנים שונים בכתיבת קיצור זה, יש שהיו מציינים ג' יי ויש שהיו מציינים יי וי' נוספת על גביהן או ו' על גביהן, ויש שהיו מציינים וו או שלשה ווי"ם (הוא"ו העליון מושכב) ויש שכתבו יי בלבד וכך נקבעה צורת הקיצור עד היום הזה, ותוקנה כן לדורות ב'ועד ארבע ארצות' שאין להדפיס שם הוי"ה במלואו בסידורים אלא בקיצור [הוספת הניקוד לשם, נעשתה מאוחר יותר ואכהמ"ל].

ראשון הדנים בצורת כתיבת שם יי, הוא ראשון לאחרונים רבנו מהרא"י בשו"ת **תרומת הדשן** (סי' קעא) הנדרש לשאלת השואל אם מותר למחוק את הקיצור יי, וז"ל "ואשר שאלת אם מותר למחוק הנכתבים בסדורים ותפילות הנרשמים בשני יודין וי"ו על גביהן נראה הטעם דנכתבין הכי היינו משום דעולים מניינם כ"ו כשם המיוחד וגם שני היודין שם לבד כזה יי' וגם יש שעושים שני ווי"ן כזה וי"ו ונסתפקת שמא יש בו קדושה או שמא עושים הוי"ן למעלה ושכובה כדי שלא יהא בו קדושה" וכו', ודן שם התרוה"ד א. מצד גימטריא, ומסיק שאין לאסור כלל מצד גימ', מפני שא"כ נאסור כל רמז להוי"ה, כגון תיבת שלמה בשה"ש שהכונה למלך שהשלום שלו וכדו'. ב. מצד תחילת כתיבת השם, ע"פ מה שכתבו התוס' (שבועות לה. ד"ה בפר"ח) שהכותב א"ד מאדנ"י, אסור למחקו משום דהוי תחילה לשם המיוחד, ושאני מ'צב' או 'שד' מ'צבאו"ת' ו'שד"י' דנמחקים, וא"כ כיון שכותב יי' וכוונתו לציין הוי"ה הוי כאילו התחיל לכתוב הוי"ה וקיצרו, ומתוך כך מסיק להחמיר אם לא בשעת הדחק גדול [ונפסק להלכה ברמ"א יו"ד סי' רעו]. הרדב"ז (שו"ת ח"א סי' רו) נשאל כמו"כ אך תשובתו הפוכה מן התרוה"ד בתרתי. א. מצד גימ' נראה לו לאסור "דהוי שם גמור". ב. מצד הנוט' מסיק להיתר אך מביא מאחד הראשונים ז"ל שכתב לאיסור ומבאר דהיינו כשעשה לה "כתר" למעלה, היינו גרש לצינו כראש תיבה, אבל בלא"ה אינו אסור למחקו, (ועע"ש שמביא מן הראשונים להדיא ש"אין בהם קדושה").

רבנו יהודה החסיד מגדולי הראשונים מתייחס לכך כבר בספר חסידים (סי' תתקל"ה) ולדידו אין מקום כלל לספק ו"אם אדם כותב בכתב י"י להיות רמז להקב"ה יכול למחוק". ובספר **זבד טוב** [הנ"ל] מקדיש לנושא מאמר שלם בראש ספרו, ונאחז בדברי הספ"ח להוכיח שאין שם יי רמז לשם הוי"ה כלל, אלא רמז

⁸ א"ה. למה לנקוט קריאה בשם יי, ולא פשוט יותר קריאה בשם אדנות כלומר אֲדֹנָי?

⁹ א"ה. שוב, מניין לו שההמרה היא לשם הוי"ה ולא לשם אדנות?

להקב"ה בלבד ואין ללמוד מכך הוראה לגבי הגיית השם¹⁰, אם הוי"ה אם אלהים, אבל כאמור דבר זה ברור ומוסכם בראשונים ואחרונים וכן מנהג ישראל תורה בכל מקום שהם, וכנ"ל.

ב] גלוי וידוע לפני כל יודעי דת ודין שיש הפרש בין שם הוי"ה לשם אלהים, כמ"ש השו"ע (או"ח סי' ה) "כשיזכיר השם, יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכוין בכתבתו ביו"ד ה"א שהיה והיה ויהיה. ובהזכירו אלהים, יכוין שהוא תקיף, בעל היכולת ובעל הכחות כלם" וא"כ שומה עלינו לבאר מדוע אכן שינה אונקלוס ותרגם את שם אלהים ליי, ובכך שינה לכאן מכוונת המכוון, הקושיא מתעצמת שבעתיים כי ישנם מקומות בהם כן תרגם ללשונות אלוקות, כמו"כ מה מנע ממנו להעתיק שם אלהים כמות שהוא בלי תרגום כלל¹¹, וכמו שהאריך להוכיח כן רבנו צדוק הכהן הגדול זי"ע מלובלין (בתשובה להרה"ק מראדזמין זי"ע, נדפסה בסוף ספר תקנת השבין "כדי לא להשאיר הנייר חלק") ומסיים "ועל הסופר ועל המעתיק לא נוכל לתלות טעמים דקים כהררים התלולים בשערה או סודות גבוהים ונסתרים הנעלמים מאתנו וגם אין זה דרך המעתיקים, אבל גוף תרגום אונקלוס המקובל מפי ר"א ור"י [ר' אליעזר ור' יהושע] והלכה למשה מסיני (מגילה ג.), ודאי מאוד עמקו מחשבותיו ואם לא ידענו טעמו, אם ריק הוא, מאתנו ריק הוא ולא בשביל כן נשבש הנוסחא".

טעמים שונים נאמרו באחרונים בזה, הרווח מכולם הוא מה שכתב ה'נתינה לגר' [מרבי נתן אדלר זצ"ל מלונדון] בתחילת ספר בראשית, א. אונקלוס כתב את תרגומו גם לעמי הארץ והנשים שלא ידעו את שפת לשה"ק לכן שינה במכוון כדי לשלול טעות כתות שונות ומשונות שיכלו לטעות בהבנת השם אלהים לפירושים המביאים לכלל כפירה, מחמת ששם אלהים נשמע כלשון רבים (בטעות, כי הוראתו אחת כמו שמים ומים ועוד), רצה אונקלוס למנוע טעות זו לכן העדיף לתרגם יי להורות כי יי הוא האלהים, אין עוד מלבדו. [הרב רפאל בנימין פוזן ז"ל המומחה לענין תרגום אונקלוס מוסיף (בנספח לספרו הבהיר 'פרשגן', פרק ז') כי אכן הנוצרים הרימו את ראשם בתקופת אונקלוס והפיצו את שיטתם באמונת השילוש וכדו' וע"י תרגומו השיב להם מלחמה שערה והדים לפולמוסו עמם אפשר למצוא גם בפסוק (בראשית ה כד) ואיננו כי לקח אותו אלהים שתרגם ארי לא אמית יתיה ה', עע"ש].

ב. ב'ביאורי אונקלוס' ו'נפש הגר' (ריש ספר בראשית) כתבו ששינה כן כי דרכו של אונקלוס לשלול ההגשמה ולשנות בכל מקום בדרך כבוד כלפי מעלה [כפי שביאר הרמב"ם במורה, ונחלקו הרמב"ן ורש"י בפרטיו עיי"ש], כמו"כ שם אלהים המראה על תקפו ויכלתו בלבד או על פעלו כשופט ודיין וכדו' על כן שינה אונקלוס ותרגם את המכוון האמיתי הוא יי ית'.

ג. במרפא לשון (שם) כתב שלא רצה אונקלוס להעמיק במקומות שאינו "צורך הפשט", כמו שעשה רס"ג בתרגומו לערבית שבכל השמות תרגם 'אללה'.

[בשני פירושים אלו האחרונים יש לסייג ולהצריך עיון, כי אינם מבארים מדוע במקומות מסוימים או בהטיות שם אלהים כמו אלה"י אברהם או אליהינו וכדו' בהם כן תרגם בלשון אלוהות].

¹⁰ ובכך מבקש ליישב חבל קושיות על התרגום אונקלוס, אבל כאמור אין זו אלא משאלה בעלמא מכיון שיי הוא אכן קיצור של שם דהוי"ה וכדלהלן, וכפי שהוא עצמו מסיק בהמשך דבריו.

¹¹ קשה לומר שרק המעתיקים ו/או המדפיסים הם אלו ששינו ואילו אונקלוס עצמו תרגם אלהים, א. כן הוא הנוסח בכל כתבי היד ב. ישנם מקומות מסוימים בהם מדגיש התרגום את שם אלהים, ושוב באחידות בכל כת"י של התרגום.

ד. רבנו הבני יששכר¹² בספרו אגרא דכלה¹³ (פר' בראשית, ת"א, ד"ה ברא ד') כתב "דבאמת הכל הוא ע"י פעולת השם נכבד הוי"ה ב"ה שם העצם, ומה שנכתב בתורה שם אלקים הוא שהתורה מודעת לישראל שהפעול הזה היה בהתלבשות שם אלקים וכיוצא, אבל התרגום הוא בחי' תורה שבע"פ, מבארת לנו שהכל הוא ע"י פעולות שם הוי"ה ב"ה, כענין וְהָיָה בְּהִיכַל קְדֹשׁ (חבקוק ב, כ).".

ה. רבנו צדוק הכהן זי"ע (שם) הזכיר מעין כל אחד ואחד בתשובתו הערוכה-הארוכה, ומוסיף עוד טעם נוסף לשבח, כי באמת אין אלהי' תרגום של אלהים. כיון שהוא שם קודש ככל השמות שאין עליהם תרגום, כמו שד"י וצבאות וכמובן שם הוי"ה, שאונקלוס מעתיקם ככתבם וכלשונם מפני שאין הם בשימוש שפת עם זר, אלא שהם משתמשים בלשון אלהי' וכדו' כמו בערבית לאלהים שלהם. א"כ תהיה זו אך טעות לשונית "לתרגם" אלהים לאלהי' כיון שמשמעותם שונה והשימוש בו להוראת שם אלהים הוא מושאל [ואפילו להעתיקו ככתבו לא רצה, מפני שעם הארץ לא יבחין בין אלהים זה לאלהים אחרים ותלוי בכוונה], ואם כי שבנטייתו של השם, משתמש בהשאלה זו כמו אלהי' דאברהם וכדו', שם הוא אנוס כי תיבת אלהי' היא נסמכת וכן הכרחים הדומים לכך וכדלהלן, אבל באופן עקרוני נמנע אונקלוס מלתרגם אלהי' מטעם האמור¹⁴.

ג. כל האמור מעלה מדובר כששם אלהים מוזכר בפני עצמו, אבל כששם אלהים מופיע בסמיכות לשם הוי"ה בו הוצרך להבחין בין שם לשם מתורגם ה' אלקים, וכן כל מקום של הטיה או סמיכות כגון אלוקינו או אלהי' אברהם מתורגם לשון אלוהות, וזה כלל בכל התורה כולה.

[כמו"כ אין אונקלוס מתרגם 'אלהים אחרים' – יי אחרן, א. כדלהלן שאין שם הכונה ליי כלל ב. לשלילת ההגשמה, לכן מתרגם טעויות עממיות היינו טעות העמים]. קיימים פעמים אחדות יוצאים מן הכלל, בהם בחר אונקלוס להעתיק אלהים ככתבו, אפילו כשהם בפני עצמם והם:

א) בְּעֵלֶם אֱלֹהִים (בראשית א, כז; טו) (פעמיים, בפר' בראשית ובפר' נח¹⁵) וכן בְּדִמּוֹת אֱלֹהִים (בראשית ה, א), מעתיק ככתבו בלי תרגום כלל.

ב) בעשרת הדברות (פעמיים בפר' יתרו ובפר' ואתחנן) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני מת' לא יהי לך אלה אחרן.

¹² א"ה. מעניין שהשיבוש הגס בביטוי המלה יששכר, עבר גם לשם הספר. מי שיגיד זה כתוב בספר בני יששכר, נשמע כמתמיה, ועוד יתנדבו לתקן אותו – יססכר!

¹³ נפשו אותה לחבר ביאור מעמיק הן על המקרא הן על התרגום הן על רש"י והן על המדרש, אבל לא זכינו לאורו אלא אגרא דכלה על כל התורה, וביאורים לתרגום רש"י ומדרש לפרשיות בראשית, נח, לך לך.

¹⁴ ויתכן שאף השלכה הלכתית למעשה תצא מכך, כפי שראיתי חוקרים, אם מותר להכניס דולר לשירותים שכידוע נכתב עליו שם אלהים בלע"ז, [ואף היהודים המתגוררים בחו"ל, נמנעים מלומר "אוי מיין גא"ד", מחמת חשש אמירת ש"ש לבטלה], ואכן בספר נקיות וכבוד בתפילה (עמוד ריג) בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א שראוי להזהר בזה. א"ה. נהוג להחמיר ולכתוב G-d, אבל בדולרים כתוב מלא GOD ולכן יש יותר מקום להחמיר. אמנם לפי דבריו הבדולחים [א"ה. נראה שלמלה בדולח אין צורת ריבוי, עדיף דברי הבדולח] של רבנו צדוק, היות שאין כוונתם להוי"ה ב"ה אלא למה שהם טועים בו שהוא האלהים כיון שאמנתם בשיתוף ובשילוש וכו', א"כ כאילו כתוב בו שם אלהים אחרים, שאין בו שום קדושה, וכאילו יאמרו "בטעותנו אנו בוטחים" ואדרבה שם מקומו ומצא מיין את מינו... (ויל"ע אם יהיה כתוב מעי"ז בשטר של מוסלמים, מה יהיה דינו). ויוצר כי רבנו צדוק כותב שם טעם נוסף, ועוד טעם נוסף ע"ד הסוד עיי"ש.

¹⁵ ודע כי ישנם חומשים בהם לא הבחינו בחילוק זה והפכו את הכל ליי, ולפי מה שמבואר להלן יתכן שלשי' אונקלוס, האומר כן קרוב לבוא לידי חירוף וגידוף ח"ו, אבל האמת תאמר שבתרגום יונתן מופיע בצלמא יי, ובתרגום ירושלמי בצלמא מן קדם יי, כך שלענין בדיעבד יש לעיין, כמו"כ לענין חובת שמו"ת יל"ע כיון דס"ס לא אמר את לשון אונקלוס ושלא די בהבנת הענין על פיו ויל"ע טובא.

בעוד שב'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', מובן מאליו שאונקלוס לא תרגם יי, וגם לא טעוות עממיה, כי אם אלה אחרן, כי אין הכוונה להקב"ה כמובן¹⁶, וגם היה עליו לשלול קבלת אלהים אחרים במובן של אלהים ולא במובן של טעוות ופשוט. אבל מדוע 'בצלם אלהים' לא תרגם כלל, כתב רבנו צדוק זי"ע וז"ל בכוונה אמר אלהים לשון רבים דבעצם האלהים לא שייך צלם ודמות דזה הגשמה והיפך היחוד האמיתי דכל גשם מורכב ואדרבה שהיה גורם טעוות יותר אם יתרגם כן וכו' עיי"ש ויש שכתבו שזה שינוי דרך כבוד כלפי מעלה (עי' פרשגן, שם).

(ג) חידוש נפלא הראני ידידי הבקי הנפלא הרב אהרן אשר ישעיה נוסבוים שליט"א בפר' ויחי בפסוק **הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ אֲבוֹתַי לִפְנֵי אֲבֹרָתָם וַיַּעֲזֹק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֶתִּי מֵעוֹדִי** (בראשית מח, טו), שהראשון מתורגם אלהים ככתבו והשני יי. [והאמת שבכמה חומשים מדויקים לא ראיתי שמחלקים כן אלא הכל מתורגם יי, אבל בתרגום המדויק מהרב שמעון וייזר אכן מביא כן בסוגריים בשם נ"א¹⁷], והפנני לספר משמרת שלום (סי' רע"ו) וספה"ק זרע קודש (פר' ויחי שם), וז"ל המשמרת שלום "וחדשים מקרוב באו ששינו לשון התרגום מסברתם, ואני מביא דוגמא מה שבזכרוננו כעת כגון בפר' ויחי האלהים וגו' דהאלהים הראשון וכו' ויש בזה סודות גדולות כמבואר בס"ק וכו' ע"כ וז"ל הזרע קודש "כי צדיק מושל יראת אלהים" (שמואל ב, כג, ג) ונתגזר אמר ויקם לך (איוב כב, כח) שהדינים, הצדיקים מולכים או למקום שהם רוצים... וז"ש האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו, כביכול, הוא הלך בדרך שהם היו רוצים, וזה שפי' אלהה על מידת הדין, ואח"כ על מדת הרחמים" עכ"ל. **ע"כ מדברי ידידנו הרב יהודה גנוט נר"ו.**

יו טו שְׂרֵי אֲשֶׁתָּךְ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרֵי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ:

גלעד הרשושנים האם שרה הבחינה בשינוי שמה?

מעניינים מאוד דברי החתם סופר (שו"ת אה"ע ח"ב ס' י"ט) בעניין זה והאם אות י' נחה לאחר פתח/קמץ: אלא יש קצת מקום לפמ"ש בסדר גט של מהר"י מינץ סי' קי"ד מנאי מ"ם חירק נון פתח וחירק תחת האלף וכן ראוי לקרותו עכ"ל וכן נוהגין במדינתנו אך בס' גט פשוט כ' על זה ולא ראיתי קורין תיבת מִנְאִי רק חירק תחת המ"ם וגו"ן פתוחה לבד ע"ש מנאי והנה בס' שישה זרעוני ערוגה להגאון מה' זלמן עמרין זצ"ל קורא תגר מאוד על הקורין ומדגישים יו"ד שאחר הפתח וקמץ כגון חי שמדגישים היו"ד וכו' ראיות גדולות דלא כן הוא אלא היו"ד אינה נקראת ונרגשת כלל והיא נח נסתר, וא' מראיותיו מהגאון מנחם עזרי' שכ' בס' עשרה מאמרות דשם אד' ית"ש ר"ת אר"י דוב נמר ולא חשש ליו"ד שבסוף כיון שחזא נח ואינו נקרא ולא נרגש במבטא וכ"כ שם בס' קול יהודה בפי' לעשרה מאמרות נמצא לפי דבריו אין הפרש בקריאה בין מנאי ביו"ד בסוף או בלא יו"ד ופשיטא דלכל הפחות איכא ס"ד להקל וא"כ ה"ל לאב"י להזכירו דלכתוב ביו"ד דלא לשתמע מנא וחפץ אע"כ ליכא קפידא כמו במינאי ביו"ד אחר מ"ם זהו מה שיש להמציא קולא.

אך דברי הגאון הנ"ל גופי' מפוקפקים והוא עצמו הקשה לנפשי **א"כ מה בין שרי לשרה** דדוחק לומר לא תקרא שמה שרי בכתיבה קאמר או בכוונת הקורא מכוון שמה בה"י ולא

¹⁶ וכאן המקום להעיר כי יש המזמרים שיר חדש: אין אין כמוך, אין אין כמוך, אין כמוך באלוקים ה', וזו בורות כי הכונה אין כמוך באלהים האחרים, כמוך ה' ופשוט. **א"ה.** מצד אחד צורם את האוזן הביטוי 'אלוקים אחרים' אבל נאמר לי שחסידי חב"ד נוהגים כן 'ליתר זהירות'.

¹⁷ **א"ה.** מה זה יתן ומה זה יוסיף? עיקר נוסח התרגום אינו מחלק, זו פרפרת נאה למי שמחלק, אבל להלכה ולמעשה שניהם מתורגמים יי.

בי"ד זה דוחק. ואני אומר קצת יש הכרח לדחוק הזה דהרי ע"כ אותה הנבואה שבסוף פרשת לך לך שרה שמה... וגם נתתי מִמֶּנָּה לך בן (בראשית יז, טז) לא אמר אברהם לשרה דאל"ה לא הוי צחקה על דברי המלאך וכ"כ רמב"ן ר"פ וירא שם והשתא כיון שלא א"ל שנשתנה שמה איך לא הי' כפלא בעיני' דברי המלאך איה שְׂרָה אֲשֶׁתָּךְ (בראשית יח, ט) והלא שרי שמה ולא שרה אע"כ אין להבחין בדיבור בין שרי לשרה רק בכתיבה ובכוונת מכוון. מ"מ מי יסמוך על סברות אלו לעשות מעשה להתיר א"א. ... משח"ק סופר מפפד"מ.

א"ה. דברי החתם סופר כאן ובפרט מה שהביא מדברי ששה זרעוני ערוגה תמוהים עד להחריד. והעיר על זה ידידנו ר' יעקב לויפר נר"ו: כנראה שבעל המחבר ששה זרעוני ערוגה לא מצא ידיו ורגליו בהלכות דקדוק, ודיבר דברים שאינם.

אציגה נא קטעים מהספר

פלפול ד

אשאלה - מענה ממורי ורבותי במופלא ממנו

עם שר' . אבירי אחי . אבותי . אויבי . בנותי . בני . גבורי . דברי . הורי . זרועי . חביבי . חי . די . השמים . מים . חיים . מקיים . כרים . מתייה . עצמותי . עלי . נשבעת . בקעת . טבעת . בפי . איל . קערת . ויהי . ויברך . הוא נסתפק איך לבטא את הפתח הסמוך ליו"ד, גם במלים של עי"ן בפתח וחטף פתח נסתפק.

והנה הכל כשקוראים ומתפללים משנים הפתח וקורין כזה :

כנראה הביטוי 'משנים הפתח' משמעו שבמקום הברת פתח A לטינית נוספה יו"ד אחריה, ולדעתו הפתח נשארת בהברה פתוחה. עתה הוא מציין איך פתח זו נקראת

אבירי . אחי . אבותי . אויבי . בנותי . בני . גבורי . דברי . הורי . זרועי . חביבי . חי . די . השמים . מים . חיים . מקיים . כרים . מתייה . עצמותי . עלי . נשבעת . בקעת . טבעת . בפי . איל . קערת . ויהי . ויברך .

כל פתח שאחריו יו"ד או לפני עי"ן מסומן בחטף פתח, כנראה להציג שהיו"ד מבוטאת.

איני יודע מה לימדו אותו או אחרים בזמנו ומקומו מהו פתח ומהו חטף-פתח.

והוא ממשיך במבוכתו

וכיוצא בתיבות אלו להלפס ורצות אחמה והוא רחוק ממני מה נשתנו הפתחים האלו לקוראם כמו חטף

פתח . ולא מלאתי ככל ספרי המדקדקים אשר ראיתי דלל לשתליע אחר ולכתוב במקום שכתב פתח

ואחריה יו"ד שנשתנה הפתח להספ פתח בקריאתה וכאשר דברתי עם אחיה מדקדקי אמרני והשיבו כשכיל שהיור היא

לא כראיה . ותמה תמה אקרא כמה נראה היור כמה שקורין בהספ פתח . אורכא יבין כל לב כשיתן אל לב

במחור ויחכא הפתח בכוף כמו כל הפתחים יראה אחר כך כמו מפיק עוד אות . ולא עוד אלא שכלל גדול שכל כל

חטף פתח לא יבוא נגינת טעם . וכלל הנזכרים ודומיהם לעולם הנגינה עליהם ואנו מהפכים לקטף פתח . מפיר

אני עלי שמים וארץ כי כך לי מאור על ככה בי לקרות כמו שקוראים העולם וכמו שלמדתי והרגלתי מנעתי קשה עלי

מאור כי נראה לי ברור בעיני שהוא טעות גמור ואיניו אוכל ליב דעתי כלל לקרוא ככה י ואם אמרתי לשנות לקרות

כמו כל אלה כמו פתח גמורה אורת' זר לי מאור לשנית קריאתי מקריאת כל ישראל מורי ורבותי אם יש אתכם מליאה

בא' מהמדקדקי' שזכרו מה לשנית סקריאה חנוכי כל חנוכי והודיעו לי והרחו כי מקומו ה' ואיר עיני ויעמיד על האמת :

גם בשם אדנות הוא נבוכ' אם לבטא נ' או נא

באמת גם נקמטים בסוף תיבה כמו לחסוף-לסבא פני וכן תשס"ז של א"ר פקודין הכוזב ומשכין כמי מקריאת קמ
באמלע דחיה הייתי למלוא בפכרי המדקדקים . ומ"מ מס אינו קשה עלי כמו גבי
פתח משום דגבי קמן גם באמלע וגם בסוף גם כשמכר האות האחרון כמו כל . עולם . כשמדבקין אות הקמון לאות
שאחריה משכים בקריאתה כמו אם בסוף יוד . אף דגם זה ערבה נדיך . אבל כפתח כשכחה בסוף תיבה
לאות דמכר כמו וכסלה ויאמר וכן באמלע העברת וכסבאים ליוד בסוף תיבה או בעין כמו שמש . וכן באמלע
כמו בקעת ענבת כשנעת . וכן באמלע כפתח ויוד אתריה כמו מים חיים מזרים וככ"ל משכים וקורין כחטף פתח
ומאת כל חלה לא יוכירו המדקדקים משום דגר אתמהה מאור מאור עלי וזר לי מאור ה' יגל עיני ואביעה כפלאות
מתורתו :

כאן מביא קטע מדברי רמ"ע מפאנו

וכספר יוד מאמרות מאמר אם כל ח' ח' צ' סי' כ"ח כתב על פס ארזי ויש בראשי תיבות ארזי דוב נמר ונעלמה
היוד האחרונה . ופי' צ' י"ד יהודה מהיוד שבשם נעלמה כלתי בקריאת . (ובאמת אין לפרש פי' אחר)
ולפי מאמר המדקדקים ה"ל שקולאים כרי סי' כח כראה . אם כן היא כלתי נעלמה חלה ככרת כמכא כסא
אותיות לכן לדעתי אין בדבריהם כלום . וכנזכר דאין כזה כראה ואיכה ראוי להשתנות מאמר פתחין וקמזין .
רמ"ע מפאנו מקשר בין החיות בנבואות דניאל ו

(ב) ענה דניאל ואמר חנה הנית בחזוני עם-ליליא וארו ארבע רותי שמיא
מגיחן לימא רבא: (ג) וארבע חיון רברבן סלקן מן-ימא שגין דא מן-דא: (ד)
קדמייתא כאריה ונפין די-נשר לה חנה הנית עד די-מליטו גפיה גפיה ונטיילת
מן-ארעא ועל-רגלין פאנש הקימת ולבב אנש יהיב לה: (ה) וארו חיונה אחרי
תנינה דמנה לרב ולשטר-חד הקמת ותלת עלעין בפמה בין שניה שנה וכן
אמרין לה קומי אכלי בשר שגיא: (ו) באתר דנה חנה הנית וארו אחרי כנמר
ולה נפין ארבע די-עוף על-גביה גפה וארבעה ראשין לחיותא ושלטן יהיב לה:
(ז) באתר דנה חנה הנית בחזוני ליליא וארו חיונה רביעה רביעה דחילה
ואימתני ותקיפא ותיקרא ושגין די-פרגל לה רברבן אכלה ומדקה ושאר אברגליה
ברגליה רפסה ותיא משניה מן-כל-חיותא די קדמיה קדמה וקרנין עשר לה:

לדוד המלך גם את הארי גם חדיב חכה עבדך (שמואל א' י"ז, לו). ורומז בשם אדנות לארבע החיות.
כאן הכה דוד רק שתי חיות מתוך הארבע, אבל את הנמר ואת החיה הרביעית (הרומזת
לרומי, ולגלות האחרונה) הוא לא הכה.

ואלמלא זכינו היה הקב"ה מזמין לפני דוד נמר וחיה אמתני להכין לשניהם מטבח מכח שם
אדני' שחזא מדת חדין הרפה ויש בראשי תיבות אריה דב נמר ונעלמה חיו"ד באחרונה
כשם שנעלם שם החיה הרביעית, ובאה חיו"ד בכתוב שש פעמים בשישה תאריה להורות
הסכמת שולטנותה מכל השם שעולה ס"ה והרמוז בו' יודיין וחמשה תארי' ההגדלה כי
הראשון אצטרך לגופיה ונרמז גם כן בשישה חיו"ד מזה שנחלשו שישים גבורים מגבורי
ישראל דלעילא בעונותינו מחגן בעדנו ולא שייךם אלא לכלה הפשע ולהתם חטאות ולהביא
צדק עולמים. ככה במהרה בימינו יקים אלקא שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל תדיק
ותסף ארבע חיון שראה דניאל וצלמו של נבוכד נצר בהדיהו על ארבעת רבעיו והיא תקום
לעלמא:

ששה זרעוני ערוגה הבין בכוונת הרמ"ע שהיו"ד בשם אדנות אינה מבטאת כאילו כתוב
אדונה, אבל כוונת הרמ"ע היא שהמלכות הרביעית תושמד רק עם קץ הגאולה במהרה בימינו,
והיא נעלמת.

10